

آشنایی با مفاهیم بازار سرمایه و بورس اوراق بهادار

اقتصاد هر کشور از دو بخش تشکیل می شود:

- بخش واقعی - دربرگیرنده جریان کالا و خدمات و نیروی انسانی
- بخش مالی - شامل جریان وجوه، اعتبارات و سرمایه

نقش بخش مالی در اقتصاد

- انتقال وجوه بین واحدهای اقتصادی
- کشف (تعیین) قیمت سرمایه و وجوه
- انتشار و تجزیه و تحلیل اطلاعات
- تسهیل داد و ستد
- توزیع ریسک

انتقال وجوه بین واحدهای اقتصادی

بازار مالی، امکان انتقال وجوه را از واحدهای دارای مازاد پس انداز به واحدهای مواجه با کمبود منابع فراهم می کند. تأثیر این نقل و انتقال وجوه، فراهم آوردن امکان سرمایه گذاری مولد است.

نحوه انتقال پس اندازها و تبدیل آنها به سرمایه گذاری:

- ✓ انتقال مستقیم وجوه از سوی پس اندازکنندگان به شکل اعطای وامهای بلندمدت (خرید اوراق قرضه) یا مشارکت در سرمایه گذاری (خرید سهام)
- ✓ انتقال غیرمستقیم وجوه، از طریق واسطه های مالی

فرآیند کشف قیمت

بازارهای مالی با تعیین قیمت سرمایه و وجوه، به بنگاههای اقتصادی در تصمیم‌گیریهای سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی مالی کمک می‌کنند.

در صورت وجود شرایط رقابتی در بازار، قیمت به درستی و عادلانه تعیین می‌شود.

انتشار و تجزیه و تحلیل اطلاعات

بازار کارآمد و قاعده مند مالی، با انتشار و تجزیه و تحلیل اطلاعات، به سرمایه گذاران و قرض گیرندگان در اتخاذ تصمیماتشان کمک می کند. نظارت بر انتشار به موقع اطلاعات، شفافیت و کارایی بازار مالی را افزایش می دهد.

تسهیل دادوستد

سیستم های مالی با کاهش هزینه های مبادلاتی موجب تخصیصی تر شدن فعالیت ها، نوآوری تکنولوژی و رشد اقتصادی می شوند.

توزیع ریسک

- انتقال ریسک اشتغال به فعالیتهای اقتصادی بزرگ و پرمخاطره به پس اندازکنندگان حاضر به پذیرش ریسک
- ایجاد تنوع در سبد دارایی
- کاهش ریسک نقدشوندگی از طریق انتشار و تحلیل اطلاعات و تسهیل دادوستد

دسته بندی بازارهای مالی

- براساس نوع دارایی مالی یا ثابت و متغیر بودن درآمد ابزارهای مالی (بازار بدهی - بازار سهام)
- بر حسب سررسید تعهدات مالی (بازار پول، بازار دادو ستد ابزارهای مالی با سررسید کمتر از یکسال - بازار سرمایه، بازار دادو ستد ابزارهای مالی با سررسید بیش از یکسال)
- مرحله عرضه اوراق بهادار (بازار دست اول، بازار عرضه اوراق بهادار جدیدالانتشار - بازار دست دوم، بازار دادوستد اوراق بهادار موجود)

بازار پول

بازار دادوستد پول و دیگر داراییهای مالی جانشین نزدیک پول که سررسید کمتر از یک سال دارند.

ویژگی:

■ اندک بودن ریسک نقدشوندگی و عدم پرداخت

■ نقدینگی بالا

نهادهای فعال:

بانک مرکزی، بانک های تجاری، موسسات اعتباری
غیر بانکی

ابزارها:

اسناد خزانه، پذیرش بانکی، اوراق تجاری، گواهی های سپرده

ابزارهای بازار پول

■ اسناد خزانه: اوراق بهادار کوتاه مدتی است که توسط دولت منتشر میشود و سررسید آن سه ماه، شش ماه یا یک سال است. این اسناد کوپن بهره ندارند و به صورت تنزیل شده به فروش می رسند.

■ گواهی سپرده: سندی است که توسط یک موسسه سپرده پذیر-عموماًبانک ها-در قبال دریافت مبلغ مشخصی پول که نزد آنها سپرده شده،منتشرمی شود.این گواهی ها دارای سر رسید و نرخ بهره معین هستند.

■ **اوراق تجاری:** نوعی اوراق قرضه کوتاه مدت بدون تضمینی هستند که معمولاً توسط شرکتهای معتبری که نیاز به وام کوتاه مدت دارند، منتشر میشود. انتشار این اوراق، گاهی به صورت تنزیلی و گاهی با پرداخت بهره است.

■ **پذیرش بانکی:** دستور پرداخت مبلغ معین در تاریخ معین به حامل آن است که مؤسسات تجاری برای تأمین معاملات مالی با شرکتهای خارجی یا داخلی، به کار می گیرند.

نهادهای بازار پول

■ **بانک مرکزی:** به عنوان یکی از نهادهای اصلی بازار پول، نقش مهمی در تنظیم جریان پول و اعتبار در اقتصاد و تکمیل سیاست های اقتصادی دولت ها بر عهده دارد. بانکداری دولت و بانکهای تجاری، اعطای وام به بانکهای تجاری، کنترل و تنظیم عرضه پول و انجام مبادلات مالی بین المللی از جمله مهمترین وظایف بانک مرکزی است.

■ **بانک های تجاری:** بزرگترین گروه نهادهای فعال در بازار پول هستند که منابع خود را از سپرده های دیداری، پس انداز و مدت دار، گردآوری و با استفاده از آن وام ارایه می کنند.

■ **مؤسسات اعتباری غیر بانکی:** این مؤسسات از طریق جذب سپرده های غیر دیداری، اخذ تسهیلات و استفاده از سایر ابزارهای مالی به تجهیز منابع مبادرت می کنند و منابع مزبور را به اعطای تسهیلات اعتباری اختصاص می دهند.
این مؤسسات قدرت خلق پول ندارند.

بازار سرمایه

بازار دادوستد ابزارهای مالی با سررسید بیشتر از یکسال
و داراییهای بدون سررسید

نهادهای فعال:

بورسهای اوراق بهادار، بورسهای کالا، بانکهای سرمایه
گذاری، کارگزاران، معامله گران، بازارسازان، مشاوران
سرمایه گذاری، شرکتهای سرمایه گذاری، مؤسسات
رتبه بند، پردازشگران حرفه ای اطلاعات

ابزارها:

ابزارهای تأمین مالی درازمدت (سهام عادی، سهام ممتاز، اوراق قرضه، اوراق مشارکت)
ابزارهای ویژه مدیریت خطر (قراردادهای اختیار معامله، قراردادهای آتی، قراردادهای معاوضه)

ابزارهای بازار سرمایه

سهام عادی: نوعی ابزار مالی است که نشانگر مالکیت دارنده آن در یک شرکت است. بازده سهام عادی از پرداخت سود سهام (حاصل درآمد جاری و گذشته شرکت) و عایدی سرمایه (حاصل تغییرات قیمت سهام) ناشی میشود. سهام عادی سررسید ندارد.

ویژگیهای سهام عادی

- سهام عادی از منابع دائمی تأمین مالی به شمار می آیند و سررسید ندارند.
- دارنده سهام عادی مالک نهایی شرکت به حساب می آید.
- مسئولیت دارنده سهام عادی به مقدار سرمایه آنها در شرکت محدود می شود.
- دارنده سهام عادی دارای حق رأی است.
- دارنده سهام عادی در خرید سهامی که شرکت تازه منتشر می کند، اولویت خواهد داشت.
- سهامدار، حق انتقال سهام خود را به دیگری دارد.
- دارنده سهام عادی حق اطلاع از وضعیت شرکت را دارد.

سهام ممتاز: این نوع سهام نیز همانند سهام عادی نشانگر مالکیت دارنده آن در یک شرکت است اما برخلاف سهام عادی، سود سهام معینی دارد که پرداخت آن بر پرداخت سود سهام عادی مقدم است.

ویژگی های سهام ممتاز

- سهام ممتاز برای دارنده آن دربردارنده نوعی حق مالکیت در شرکت است.
- سهام ممتاز سررسید ندارد.
- شرکت انتشاردهنده سهام ممتاز، ملزم به وثیقه یا رهن داراییهای خود در قبال انتشار این اوراق نیست.
- معمولاً سود از پیش تعیین شده و ثابتی به سهام ممتاز تعلق می گیرد.
- دارنده سهام ممتاز از نظر دریافت سود سهام بر دارندگان سهام عادی حق تقدم دارد.
- معمولاً اکثر سهام ممتاز بدون حق رأی هستند.

اوراق قرضه: ابزار بدهی درازمدت دولتها و شرکتهای است.
دارنده این اوراق، براساس قرارداد حق دارد مقدار
مشخصی بهره دریافت کند و در سررسید، ارزش اسمی
اوراق را پس گیرد.

ویژگی های اوراق قرضه

- دارنده اوراق قرضه، بستانکار شرکت ناشر است.
- اوراق قرضه دارای سررسید مشخص هستند.
- اوراق قرضه دارای ارزش اسمی مشخص هستند.
- دارنده اوراق قرضه در دریافت اصل و فرع سرمایه خود بر دیگران صاحبان شرکت، حق تقدم دارد.
- به طور معمول، دارنده اوراق قرضه در زمینه تصمیم گیریهای شرکت حق رأی ندارد.

اوراق مشارکت: این اوراق به منظور تأمین بخشی از منابع مورد نیاز طرح‌های سودآور تولیدی و خدماتی منتشر میشود. اوراق مشارکت، نوع خاصی از اوراق قرضه است که بهره یا سود آن تا هنگام سررسید قطعی نیست.

ابزارهای ویژه مدیریت خطر

- ۱. قراردادهای اختیار معامله: قراردادی دوطرفه بین خریدار و فروشنده است که براساس آن خریدار حق دارد که مقدار معینی از دارایی مندرج در قرارداد را با قیمت معین و در دوره زمانی مشخص بخرد یا بفروشد.
- ۲. قراردادهای آتی: قرارداد خرید یا فروش یک دارایی در قیمت معین و در زمان معین در آینده است.
- ۳. قراردادهای معاوضه: توافقی دوطرفه برای مبادلهٔ یک جریان نقدی در آینده است. این قرارداد، برای مبادلهٔ ارز، کالا و نرخ بهره منعقد میشود.

نهادهای بازار سرمایه

■ **بورس اوراق بهادار:** نهاد فعال در بازار دست دوم اوراق بهادار است که وظیفه اصلی آن فراهم آوردن بازاری شفاف برای دادوستد اوراق بهادار است.

■ **بورس کالا:** نهاد سازمان یافته ای است که به منظور دادوستد کالا در چارچوب قرارداد آتی، اختیار معامله و معاوضه تشکیل میشود.

■ **مؤسسات سپرده گذاری و نگهداری اوراق بهادار:** این مؤسسات با هدف نگهداری اوراق بهادار و انتقال مالکیت اوراق بدون انتقال فیزیکی آن، و به طور کلی تسهیل و تسریع دادوستد در بازار اوراق بهادار ایجاد شده اند.

■ **بانک سرمایه گذاری:** در بازار اولیه فعالیت میکند و قیمت گذاری، بازاربایی و فروش اوراق بهادار شرکتها را در انتشار اولیه

■ **کارگزار:** واسطه بین خریدار و فروشنده اوراق بهادار است که به عنوان نماینده مشتری و به حساب مشتری، در مقابل دریافت کارمزد، به خرید و فروش اوراق بهادار می پردازد.

■ **معامله گر:** واسطه مالی است که به حساب خود به خرید و فروش اوراق بهادار می پردازد و از تفاوت قیمت خرید و فروش سود می برد.

■ **بازارگردان:** این نهاد با داشتن توان مالی و تخصص لازم، عهده دار مسئولیت حفظ بازاری منظم و مداوم در سهامی خاص است.

■ **مشاور سرمایه گذاری:** نهادی است که به اشخاص یا نهادهای دیگر در زمینه ارزشگذاری اوراق بهادار، سرمایه گذاری در اوراق بهادار و خرید و فروش اوراق مرکز تحقیقات و توسعه بازار سرمایه ایران مزبور، مشاوره می دهد.

■ **شرکت سرمایه گذاری:** واسطه مالی است که کارکرد اصلی آن، مدیریت تخصصی سرمایه گذاری در بازار اوراق بهادار است.

■ **مؤسسه رتبه بند:** کارکرد اصلی این مؤسسات، رتبه بندی اوراق بدهی شرکتها با توجه به ریسک عدم بازپرداخت یا ورشکستگی است.

■ **پردازشگر حرفه ای اطلاعات:** فعالیت عمده این مؤسسات، گردآوری و پردازش اطلاعات به منظور اتخاذ تصمیم در زمینه سرمایه گذاری در اوراق بهادار است.

بورس اوراق بهادار

بورس اوراق بهادار از مهمترین نهادهای فعال در بازار دست دوم اوراق بهادار به شمار می آید. وظیفه اصلی بورس اوراق بهادار، فراهم کردن بازاری شفاف برای دادوستد اوراق بهادار پذیرفته شده و همچنین سیستمی مناسب برای نظارت بر جریان دادوستد، عملیات بازار و فعالیت اعضاست.

ابزارهای مالی مورد معامله در بازار سرمایه ایران

- ❖ سهام عادی
- ❖ گواهی حق تقدم
- ❖ اوراق مشارکت

مزایای پذیرفته شدن شرکت در بورس اوراق بهادار

- تأمین نیازهای مالی شرکت
- افزایش شناخت عموم مردم نسبت به شرکت و محصولات آن در بازار و در نتیجه ارتقای جایگاه شرکت نزد مشتریان، پیمانکاران و تأمین کنندگان منابع مالی
- افزایش سطح اعتماد گروههای ذینفع به شرکت به دلیل الزام شرکت به رعایت شرایط اولیه پذیرش و سیاست افشای اطلاعات
- ارزیابی عملکرد شرکت توسط بازار

نحوه پذیرش سهام عادی در بورس اوراق بهادار تهران

- دریافت درخواست پذیرش از شرکت یا یکی از مؤسسات کارگزاری یا از سهامدار عمده؛
- بررسی مدارک ارسالی شرکت (در صورت کامل بودن مدارک، گزارش مقدماتی تهیه و در صورت وجود نقص، با شرکت برای رفع آن مکاتبه می شود)؛
- ارسال مدارک شرکت به دبیرخانه هیئت پذیرش بعد از تایید دبیرکل؛
- ابلاغ شرایط مورد نظر هیئت پذیرش برای پذیرفتن شرکت به متقاضی؛
- تهیه گزارش درج شرکت؛
- ارسال گزارش درج به دبیرکل و درج رسمی نام شرکت در فهرست شرکتهای پذیرفته شده در بورس و فهرست نرخهای سازمان بورس در صورت موافقت دبیرکل.

شرایط و ضوابط پذیرش سهام در بورس اوراق بهادار (مصوب شورای بورس)

تالار فرعی	تالار اصلی		معیارهای پذیرش
	تابلو یکم	تابلو دوم	
ایران	ایران	ایران	تابعیت و محل ثبت شرکت
سهامی عام	سهامی عام	سهامی عام	نوع شرکت
سهام عادی یا نام دارای حق رأی یکسان (بهای اسمی آن به طور کامل پرداخت شد باشد).	سهام عادی یا نام دارای حق رأی یکسان (بهای اسمی آن به طور کامل پرداخت شده باشد).	سهام عادی یا نام دارای حق رأی یکسان (بهای اسمی آن به طور کامل پرداخت شده باشد).	نوع سهام
حداقل یک سال پس از بهره‌برداری	حداقل دو سال فعالیت در تابلو دوم	حداقل دو سال پس از بهره‌برداری	سابقه فعالیت شرکت
حداقل ۵ میلیارد ریال	حداقل ۲۵ میلیارد ریال	حداقل ۱۰ میلیارد ریال	سرمایه شرکت
حداکثر ۹۰ درصد در زمان پذیرش و ۸۵ درصد در پایان دومین سال پس از پذیرش	حداکثر ۷۰ درصد در زمان پذیرش	حداکثر ۸۰ درصد در زمان پذیرش و ۷۵ درصد در پایان دومین سال پس از پذیرش	سهام در اختیار ۱۰ سهامدار صده
حداقل ۲۰۰ سهامدار	حداقل ۱۰۰۰ سهامدار	حداقل ۵۰۰ سهامدار	تعداد سهامداران
حداکثر ۷۰ درصد در زمان پذیرش و ۴۹ درصد در پایان سومین سال پس از پذیرش	حداکثر ۴۹ درصد	حداکثر ۴۹ درصد	سهام متعلق به دولت، نهادها و شرکت‌های دولتی
انتقال بیش از ۵۰ درصد تا ۲ سال پس از زمان پذیرش منوط به اظهارنظر کتبی دبیرکل سازمان بورس و موافقت هیأت پذیرش خواهد بود.	_____	_____	محدودیت نقل و انتقال سهام هیأت مؤسس
_____	حجم دادوستد و گردش سهام شرکت، در ۶ ماهه منتهی به تاریخ بررسی در هیأت پذیرش به تشخیص هیأت مذکور، باید از وضعیت مطلوبی برخوردار باشد.	برای شرکت‌های فعال در تالار فرعی و متقاضی ورود به تابلو دوم: میزان فعالیت شرکت شامل حجم دادوستد و گردش سهام آن در ۶ ماهه منتهی به زمان ورود به تشخیص دبیرکل سازمان بورس از وضعیت مطلوبی برخوردار باشد.	میزان فعالیت

معیارهای پذیرش	تالار اصلی		تالار فرعی
	تابلو دوم	تابلو یکم	
وضعیت سوددهی شرکت	سودآوری در دو دوره متوالی گذشته و امکان سودآوری در آینده و نداشتن زیان اتباشته	سودآوری در دو دوره متوالی فعالیت در تابلو دوم	سودآوری در آخرین سال مالی قبل از پذیرش و امکان سودآوری در آینده
نسبت حقوق صاحبان سهام شرکت به کل دارایی‌ها	در حد مطلوب و تشخیص هیأت پذیرش و حداقل ۳۰ درصد - در صورتی که این نسبت از ۳۰ درصد کمتر باشد، نسبت حقوق صاحبان سهام به دارایی‌های ثابت از ۵۰ درصد کمتر نباشد.	در حد مطلوب به تشخیص هیأت پذیرش و حداقل ۳۰ درصد - در صورتی که این نسبت از ۳۰ درصد کمتر باشد، نسبت حقوق صاحبان سهام به دارایی‌های ثابت از ۵۰ درصد کمتر نباشد.	حداقل ۲۰ درصد - در صورتی که این نسبت از ۲۰ درصد کمتر باشد، به تشخیص هیأت پذیرش از حد مطلوب برخوردار باشد.
حقوق سهامداران جزء	به تشخیص هیأت پذیرش، در اساسنامه شرکت، حقوق سهامداران جزء رعایت شده باشد.	به تشخیص هیأت پذیرش، در اساسنامه شرکت، حقوق سهامداران جزء رعایت شده باشد.	به تشخیص هیأت پذیرش، در اساسنامه شرکت، حقوق سهامداران جزء رعایت شده باشد.
استانداردهای حسابداری	دارا بودن نظام حسابداری مطلوب و نگهداری دفاتر و حساب‌ها براساس اصول و موازین حسابداری. استفاده از روش حسابداری قیمت‌های تمام شده در شرکت‌های تولیدی	دارا بودن نظام حسابداری مطلوب و نگهداری دفاتر و حساب‌ها براساس اصول و موازین حسابداری. استفاده از روش حسابداری قیمت‌های تمام شده در شرکت‌های تولیدی	دارا بودن نظام حسابداری مطلوب و نگهداری دفاتر و حساب‌ها براساس اصول و موازین حسابداری. استفاده از روش حسابداری قیمت‌های تمام شده در شرکت‌های تولیدی
ارائه صورت‌های مالی	ارائه گزارش‌های حسابرسی دو دوره مالی پیش از زمان پذیرش	_____	ارائه گزارش‌های حسابرسی یک دوره مالی پیش از پذیرش

کارگزاران بورس اوراق بهادار تهران

■ تعریف

- قانون تأسیس بورس: کارگزاران اشخاصی هستند که شغل آنها دادوستد اوراق بهادار است و معاملات در بورس منحصرأً توسط این اشخاص انجام می گیرد.

- آیین نامه اعطای مجوز و فعالیت کارگزار: کارگزار مؤسسه یا شرکتی است که با مجوز سازمان بورس به نمایندگی از طرف اشخاص یا به حساب خود به دادوستد اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس و سایر خدمات کارگزاری می پردازد.

■ خدمات قابل ارائه

✓ خدمات کارگزاری

خرید و فروش اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس
پذیره نویسی
اداره امور سرمایه گذاری
بازارگردانی

✓ خدمات مالی

ارائه مشاوره به شرکتهای متقاضی پذیرش در بورس
ارائه مشاوره به سرمایه گذاران

✓ تأمین مالی

اخذ تسهیلات اعتباری از بانکها و اشخاص

■ گسترش شبکه کارگزاری

- ✓ ایجاد کارگزاری های استانی
- ✓ افتتاح شعب و نمایندگی کارگزاری

■ مهمترین شرایط اخذ مجوز کارگزاری

✓ هیئت مدیره شرکتهای کارگزاری باید حداقل متشکل از ۵ عضو دارای سوابق مدیریتی قابل قبول و تحصیلات مرتبط باشد.

✓ حداقل سرمایه مورد نیاز برای کارگزاران فعال در تهران ۵ میلیارد ریال و در سایر استانها یک میلیارد ریال است.

✓ مدیرعامل شرکت کارگزاری باید دارای گواهینامه "مدیریت ارشد بازار سرمایه" و همه کارکنانی که با سیستم معاملاتی کارمی کنند نیز باید دارای گواهینامه "اصول مقدماتی کارگزاری" باشند.